

دلیل بزرگداشت اربعین چیست؟

اعتبار اربعین امام حسین (علیه السلام) از قدیم الایام میان شیعیان و در تقویم تاریخی وفاداران به امام حسین (علیه السلام) شناخته شده بوده و است. کتاب مصباح المتعجد شیخ طوسی که حاصل گزینش دقیق و انتخاب معقول شیخ طوسی از روایات فراوان در باره تقویم مورد نظر شیعه در باره ایام سوگ و شادی و دعا و روزه و عبادت است، ذیل ماه «صفر» می نویسد :
نخستین روز این ماه (از سال ۱۲۱)، روز کشته شدن زید بن علی بن الحسین است.

روز سوم این ماه از سال ۶۴ روزی است که مسلم بن عقبه پرده کعبه را آتش زد و به دیوارهای آن سنگ پرتاب نمود در حالی که به نمایندگی از یزید با عبدالله بن زبیر در نبرد بود.

روز ۲۰ صفر - یعنی اربعین - زمانی است که حرم امام حسین (علیه السلام) یعنی کاروان اسرا، از شام به مدینه مراجعت کردند و روزی است که جابر بن عبدالله بن حرام انصاری، صحابی رسول خدا (صلی الله علیه و آله)، از مدینه به کربلا رسید تا به زیارت قبر امام حسین (علیه السلام) بشتابد و او نخستین کسی است از مردم که قبر آن حضرت را زیارت کرد.

در این روز زیارت امام حسین (علیه السلام) مستحب است و این زیارت، همانا خواندن زیارت اربعین است که از امام عسکری (علیه السلام) روایت شده است. شیخ طوسی سپس متن زیارت اربعین را با سند به نقل از حضرت صادق (علیه السلام) آورده است: "السلام علی ولی الله و حبیبه، السلام علی خلیل الله و نجیبه، السلام علی صفی الله و ابن صفیه..."

این مطلبی است که شیخ طوسی، عالم فرهیخته و معتبر و معقول شیعه در قرن پنجم در باره اربعین آورده است. طبعاً بر اساس اعتباری که این روز میان شیعیان داشته است، از همان آغاز که تاریخش معلوم نیست، شیعیان به حرمت آن، زیارت اربعین می خوانده اند و اگر می توانسته اند مانند جابر بر مزار امام حسین (علیه السلام) گرد آمده و آن امام را زیارت می کردند. این سنت تا به امروز در عراق با قوت برپاست و شاهدیم که میلیون ها شیعه عراقی و غیر عراقی در این روز بر مزار امام حسین (علیه السلام) جمع می شوند. در اینجا و در ارتباط با اربعین چند نکته را باید توضیح داد.

۱. عدد چهل

نخستین مسأله ای که در ارتباط با « اربعین » جلب توجه می کند، تعبیر اربعین در متون دینی است. ابتدا باید نکته ای را به عنوان مقدمه یادآور شویم :

اصولاً باید توجه داشت که در نگرش صحیح دینی، اعداد نقش خاصی به لحاظ عدد بودن، در القای معنا و منظوری خاص ندارند؛ به این صورت که کسی نمی‌تواند به صرف این که در فلان مورد یا موارد، عدد هفت یا دوازده یا چهل یا هفتاد به کار رفته، استنباط و استنتاج خاصی داشته باشد. این یادآوری، از آن روست که برخی از فرقه‌های مذهبی، به ویژه آنها که تمایلات «باطنی‌گری» داشته یا دارند و گاه و بی‌گاه خود را به شیعه نیز منسوب می‌کرده‌اند، و نیز برخی از شبه فیلسوفان متأثر از اندیشه‌های انحرافی و باطنی و اسماعیلی، مروج چنین اندیشه‌ای در باره اعداد یا نوع حروف بوده و هستند. در واقع، بسیاری از اعدادی که در نقل‌های دینی آمده، می‌تواند بر اساس یک محاسبه الهی باشد، اما این که این عدد در موارد دیگری هم کاربرد دارد و بدون یک مستند دینی می‌توان از آن در سایر موارد استفاده کرد، قابل قبول نیست. به عنوان نمونه، در دهها مورد در کتاب‌های دعا، عدد صد به کار رفته که فلان ذکر را صد مرتبه بگویید، اما این دلیل بر تقدس عدد صد به عنوان صد نمی‌شود. همینطور سایر عددها. البته ناخواسته برای مردم عادی، برخی از این اعداد طی روزگاران، صورت تقدس به خود گرفته و گاه سوء استفاده‌هایی هم از آنها می‌شود.

تنها چیزی که در باره برخی از این اعداد می‌شود گفت آن است که آن اعداد معین نشانه کثرت است. به عنوان مثال، در باره هفت چنین اظهار نظری شده است. بیش از این هر چه گفته شود، نمی‌توان به عنوان یک استدلال به آن نظر کرد.

مرحوم اربلی، از علمای بزرگ امامیه، در کتاب کشف الغمه فی معرفه‌الائمہ در برابر کسانی که به تقدس عدد دوازده و بروج دوازده‌گانه برای اثبات امامت ائمه اطهار (علیهم‌السلام) استناد کرده‌اند، اظهار می‌دارد، این مسأله نمی‌تواند چیزی را ثابت کند؛ چرا که اگر چنین باشد، اسماعیلیان یا هفت امامی‌ها، می‌توانند دهها شاهد - مثل هفت آسمان - ارائه دهند که عدد هفت مقدس است، کما این که این کار را کرده‌اند.

حضرت در روایتی که در منابع مختلف از ایشان نقل شده فرموده‌اند: نشانه‌های مؤمن پنج چیز است: ۱- خواندن پنجاه و یک رکعت نماز (۱۷ رکعت نماز واجب + ۱۱ نماز شب + ۲۳ نوافل) ۲- زیارت اربعین ۳- انگشتی در دست راست ۴- وجود آثار سجده بر پیشانی ۵- بلند خواندن بسم‌الله در نماز

عدد « اربعین » در متون دینی

یکی از تعبیرهای رایج عددی، تعبیر اربعین است که در بسیاری از موارد به کار رفته است. یک نمونه آن که سن رسول خدا (صلی‌الله‌علیه و آله) در زمان مبعوث شدن، چهل بوده است. گفته شده که عدد چهل در سن انسانها، نشانه بلوغ و رشد فکری است. گفتنی است که برخی از انبیاء در سنین کودکی به نبوت رسیده‌اند. از ابن عباس (گویا به نقل از پیامبر) نقل شده که اگر کسی چهل ساله شد و خیرش بر شرش غلبه نکرد، آماده رفتن به جهنم باشد. در نقلی آمده است که، مردمان طالب دنیاوند تا چهل سالشان شود. پس از آن در پی آخرت خواهند رفت. (۱)

در قرآن آمده است «میقات» موسی با پروردگارش در طی چهل روز حاصل شده است. در نقل است که، حضرت آدم چهل شبانه

روز بر روی کوه صفا در حال سجده بود. (۲) درباره بنی اسرائیل هم آمده که برای استجاب دعا خود چهل

شبانۀ روز ناله و ضجّه می‌کردند. (مستدرک ج ۵، ص ۲۳۹) در نقلی آمده است که اگر کسی چهل روز خالص برای خدا باشد، خداوند او را در دنیا زاهد کرده و راه و چاه زندگی را به او می‌آموزد و حکمت را در قلب و زبانش جاری می‌کند. بدین مضمون روایات فراوانی وجود دارد. چله نشینی صوفیان هم درست یا غلط، از همین بابت بوده است. علامه مجلسی در کتاب بحار الانوار در این باره که برگرفتن چهل نشینی از حدیث مزبور نادرست است، به تفصیل سخن گفته است.

اعتبار حفظ چهل حدیث که در روایات فراوان دیگر آمده، سبب تألیف صدها اثر با عنوان اربعین در انتخاب چهل حدیث و شرح و بسط آنها شده است. در این نقل‌ها آمده است که اگر کسی از امت من، چهل حدیث حفظ کند که در امر دینش از آنها بهره برد، خداوند در روز قیامت او را فقیه و عالم محشور خواهد کرد. در نقل دیگری آمده است که امیرمؤمنان (علیه‌السلام) فرمودند: اگر چهل مرد با من بیعت می‌کردند، در برابر دشمنانم می‌ایستادم. (۳)

مرحوم کفعمی نوشته است: زمین از یک قطب، چهار نفر از اوتاد و چهل نفر از ابدال و هفتاد نفر نجیب، هیچگاه خالی نمی‌شود. (۴)

در باره نطفه هم تصور بر این بوده که بعد از چهل روز علّقه می‌شود. همین عدد در تحولات بعدی علّقه به مضعه تا تولد در نقل‌های کهن به کار رفته است، گویی که عدد چهل مبدأ یک تحول دانسته شده است.

در روایت است که کسی که شرابخواری کند، نمازش تا چهل روز قبول نمی‌شود. و نیز در روایت است که کسی که چهل روز گوشت نخورد، خلقتش تند می‌شود. نیز در روایت است که کسی که چهل روز طعام حلال بخورد، خداوند قبلش را نورانی می‌کند. نیز رسول خدا (صلی الله علیه و آله) فرمود: کسی که لقمه حرامی بخورد، تا چهل روز دعایش مستجاب نمی‌شود. (۵) اینها نمونه‌ای از نقل‌هایی بود که عدد اربعین در آنها به کار رفته است.

2. اربعین امام حسین (علیه‌السلام)

باید دید در کهن‌ترین متون مذهبی ما، از اربعین چگونه یاد شده است. به عبارت دیگر دلیل بزرگداشت اربعین چیست؟ چنان که در آغاز گذشت، مهمترین نکته درباره اربعین، روایت امام عسکری (علیه‌السلام) است. حضرت در روایتی که در منابع مختلف از ایشان نقل شده فرموده‌اند: **نشانه‌های مؤمن پنج چیز است: ۱- خواندن پنجاه و یک رکعت نماز (۱۷ رکعت نماز واجب + ۱۱ نماز شب + ۲۳ نوافل) ۲- زیارت اربعین 3- انگشتی در دست راست ۴- وجود آثار سجده بر پیشانی ۵- بلند خواندن بسم الله در نماز.** این حدیث تنها مدرک معتبری است که جدای از خود زیارت اربعین که در منابع دعایی آمده، به اربعین امام حسین (علیه‌السلام) و بزرگداشت آن روز تصریح کرده است.

اما این که منشأ اربعین چیست، باید گفت، در منابع به این روز به دو اعتبار نگریسته شده است. نخست روزی که اسرای کربلا از شام به مدینه مراجعت کردند.

دوم روزی که جابر بن عبد الله انصاری، صحابی پیامبر خدا (صلی الله علیه و آله) از مدینه به کربلا وارد شد تا قبر حضرت اباعبدالله الحسین (علیه‌السلام) را زیارت کند. شیخ مفید در «مسار الشیعه» که در ایام موالید و وفیات ائمه اطهار (علیهم‌السلام) است، اشاره به روز اربعین کرده و نوشته است: این روزی است که حرم امام حسین (علیه‌السلام)، از شام به سوی مدینه مراجعت کردند. نیز روزی است که جابر بن عبد الله برای زیارت امام حسین (علیه‌السلام) وارد کربلا شد.

کهن‌ترین کتابِ دعاییِ مفصلِ موجود، کتاب «مصباح‌المتهجد» شیخ طوسی از شاگردان شیخ مفید است که ایشان هم همین مطلب را آورده است .

شیخ طوسی پس از یاد از این که روز نخست ماه صفر روز شهادت زید بن علی بن‌الحسین(علیه‌السلام) و روز سوم ماه صفر، روز آتش زدن کعبه توسط سپاه شام در سال ۶۴ هجری است، می‌نویسد: بیستم ماه صفر(چهل روز پس از حادثه کربلا) روزی است که حرم سید ما ابا‌عبدالله الحسین از شام به مدینه مراجعت کرد و نیز روزی است که جابر بن عبدالله انصاری، صحابی رسول خدا(صلی الله علیه و آله) از مدینه وارد کربلا شد تا قبر حضرت را زیارت کند. او نخستین کس از مردمان بود که امام حسین(علیه‌السلام) را زیارت کرد. در چنین روزی زیارت آن حضرت مستحب است و آن زیارت اربعین است.(۶) در همانجا آمده است که وقت خواندن زیارت اربعین ، هنگامی است که روز بالا آمده است.

منشأ اربعین چیست، باید گفت، در منابع به این روز به دو اعتبار نگریسته شده است. نخست روزی که اسرای کربلا از شام به مدینه مراجعت کردند. دوم روزی که جابر بن عبدالله انصاری، صحابی پیامبر خدا(صلی الله علیه و آله) از مدینه به کربلا وارد شد تا قبر حضرت ابا‌عبدالله الحسین(علیه‌السلام) را زیارت کند. در کتاب «نزهة الزاهد» هم که در قرن ششم هجری تألیف شده، آمده: در بیستم این ماه بود که حرم محترم حسین از شام به مدینه آمدند.(۷) همین طور در ترجمه فارسی فتوح ابن اعثم(۸) و کتاب مصباح کفعمی که از متون دعایی بسیار مهم قرن نهم هجری است این مطلب آمده است. برخی استظهار کرده‌اند که عبارت شیخ مفید و شیخ طوسی، بر آن است که روز اربعین ، روزی است که اسرا از شام به مقصد مدینه خارج شدند نه آن که در آن روز به مدینه رسیدند.(۹) به هر روی، زیارت اربعین از زیارت‌های مورد وثوق امام حسین(علیه‌السلام) است که از لحاظ معنا و مفهوم قابل توجه است.

3. بازگشت اسیران به مدینه یا کربلا

اشاره کردیم که شیخ طوسی، بیستم صفر یا اربعین را، زمان بازگشت اسرای کربلا از شام به مدینه دانسته است. باید افزود که نقلی دیگر، اربعین را بازگشت اسرا از شام را به «کربلا» تعیین کرده است. تا اینجا، از لحاظ منابع کهن، باید گفت اعتبار سخن نخست بیش از سخن

دوم است. با این حال، علامه مجلسی پس از نقل هر دو اینها، اظهار می‌دارد: احتمال صحت هر دوی اینها(به لحاظ زمانی) بعید می‌نماید.(۱۰) ایشان این تردید را در کتاب دعایی خود «زاد المعاد» هم عنوان کرده است. با این حال، در متون بالنسبه قدیمی، مانند «لهوف» و «مثیرالاحزان» آمده است که اربعین ، مربوط به زمان بازگشت اسرا، از شام به کربلاست. اسیران، از راهنمایان خواستند تا آنها را از کربلا عبور دهند .

باید توجه داشت که این دو کتاب، در عین حال که مطالب مفیدی دارند، از جهاتی، اخبار ضعیف و داستانی هم دارند که برای شناخت آنها باید با متون کهن‌تر مقایسه شده و اخبار آنها ارزیابی شود. این نکته را هم باید افزود که منابعی که پس از لهوف، به نقل از آن کتاب این خبر را نقل کرده‌اند، نباید به عنوان یک منبع مستند و مستقل، یاد شوند. کتاب‌هایی مانند «حبيب السیر» که به نقل از آن منابع خبر بازگشت اسرا را به کربلا آورده‌اند،(۱۱) نمی‌توانند مورد استناد قرار گیرند.

در اینجا مناسب است دو نقل را در باره تاریخ ورود اسرا به دمشق یاد کنیم. نخست نقل ابوریحان بیرونی است که نوشته است:

در نخستین روز ماه صفر، أدخل رأس الحسين (عليه السلام) مدينة دمشق، فوضعه يزيد لعنه الله بين يديه و نقر ثناياه بقضيب كان في يده و هو يقول:

لست من خندق ان لم أنتقم
لبيت أشيخي بيدر شهدوا
فأهلوا و استهلوا فرحا
قد قتلنا القرن من أشيائهم
من بني أحمد، ما كان فعل
جزع الخرج من وقع الازل
ثم قالوا: يا يزيد لاتشل
و عدلناه بيدر، فاعتدل (١٢)

وی روز اول ماه صفر را روزی می‌داند که سر امام حسین (علیه السلام) را وارد دمشق کرده و یزید هم در حالی که اشعار ابن زبیری را می‌خواند و بی‌تی هم بر آن افزوده بود، با چوبی که در دست داشت بر لبان امام حسین (علیه السلام) می‌زد.

دوم سخن عمادالدین طبری در «کامل بهائی» است که رسیدن اسرا به دمشق را در ۱۶ ربیع الاول دانسته - یعنی ۶۶ روز پس از عاشورا - می‌داند که طبیعی‌تر می‌نماید.

4. میرزا حسین نوری و اربعین

علامه میرزا حسین نوری از علمای برجسته شیعه، و صاحب کتاب «مستدرک الوسائل» در کتاب «لؤلؤ و مرجان در آداب اهل منبر» به نقد و ارزیابی برخی از روضه‌ها و نقل‌هایی پرداخته که به مرور در جامعه شیعه رواج یافته و به نظر وی از اساس، نادرست بوده است. ظاهراً وی در دوره اخیر نخستین کسی است که به نقد این روایت پرداخته و دلایل متعددی در نادرستی آن اقامه کرده است.

ایشان این عبارت سید بن طاوس در لهوف را نقل کرده است که اسرا در بازگشت از شام، از راهنمای خود خواستند تا آنها را به کربلا ببرد؛ و سپس به نقد آن پرداخته است. (۱۳) داستان از این قرار است که سید بن طاوس در «لهوف» خبر بازگشت اسراء را به کربلا در اربعین نقل کرده است. در آنجا منبع این خبر نقل نشده و گفته می‌شود که وی در این کتاب مشهورات میان شیعه را که در مجالس سوگواری بوده، در آن مطرح کرده است.

اما همین سید بن طاوس در «اقبال الاعمال» با اشاره به این که شیخ طوسی در مصباح می‌گوید اسرار روز اربعین از شام به سوی مدینه حرکت کردند و خبر نقل شده در غیر آن که بازگشت آنان را در اربعین به کربلا دانسته‌اند، در هر دو مورد تردید می‌کند. تردید او از این ناحیه است که ابن زیاد مدتی اسراء را در کوفه نگه داشت. با توجه به این مطلب و زمانی که در این نگه داشته صرف شده و زمانی که در مسیر رفت به شام و اقامت یک ماهه در آنجا و بازگشت مورد نیاز است، بعید است که آنان در اربعین به مدینه یا کربلا رسیده باشند. ابن طاوس می‌گوید: این که اجازه بازگشت به کربلا به آنها داده باشد، ممکن است، اما نمی‌توانسته در اربعین باشد. در خبر مربوط به بازگشت آنان به کربلا گفته شده است که همزمان با ورود جابر به کربلا بوده و با او برخورد کرده‌اند. ابن طاوس در این که جابر هم روز اربعین به کربلا رسیده باشد، تردید می‌کند. (۱۴)

ایشان در باره این اشکال که امکان ندارد اسرا ظرف چهل روز از کربلا به کوفه، از آنجا به شام و سپس از شام به کربلا بازگشته باشند، هفده نمونه از مسافرت‌ها و مسیرها و زمان‌هایی که برای این راه در تاریخ آمده را به تفصیل نقل کرده‌اند. در این نمونه‌ها آمده است که مسیر کوفه تا شام و به عکس از یک هفته تا ده

دوازده روز طی می‌شده و بنابر این، ممکن است که در یک چهل روز، چنین مسیر رفت و برگشتی طی شده باشد. اگر این سخن بیرونی هم درست باشد که سر امام حسین(علیه‌السلام) روز اول صفر وارد دمشق شده، می‌توان اظهار کرد که بیست روز بعد، اسرا می‌توانستند در کربلا باشند.

این ممکن است که ابن طاوس لهوف را در جوانی و اقبال را در دوران بلوغ فکری تألیف کرده باشد. در عین حال ممکن است دلیل آن این باشد که آن کتاب را برای محافل روضه خوانی و این اثر را به عنوان یک اثر علمی نوشته باشد. دلیلی ندارد که ما تردیدهای او را در آمدن جابر به کربلا در روز اربعین بپذیریم. به نظر می‌رسد منطقی‌ترین چیزی که برای اعتبار اربعین در دست است همین زیارت جابر در نخستین اربعین به عنوان اولین زایر است.

اما در باره اعتبار اربعین به بازگشت اسرا به کربلا توجه به این نکته هم اهمیت دارد که شیخ مفید در کتاب مهم خود در باب زندگی امامان و در بخش خاص به امام حسین(علیه‌السلام) از کتاب «ارشاد» در خبر بازگشت اسرا، اصلاً اشاره‌ای به این که اسرا به عراق بازگشتند ندارد. همین طور ابومخنف راوی مهم شیعه هم اشاره‌ای در مقتل الحسین خود به این مطلب ندارد. در منابع کهن تاریخ کربلا هم مانند انساب الاشراف، اخبار الطوال، و طبقات الکبری اثری از این خبر دیده نمی‌شود.

روشن است که حذف عمدی آن معنا ندارد؛ زیرا برای چنین حذف و تحریفی، دلیلی وجود ندارد.

خبر زیارت جابر، در کتاب بشارة المصطفی آمده، اما به ملاقات وی با اسرا اشاره نشده است.

مرحوم حاج شیخ عباس قمی هم، به تبع استاد خود نوری، داستان آمدن اسرای کربلا را در اربعین از شام به کربلا نادرست دانسته است. (۱۵) در دهه‌های اخیر مرحوم محمدابراهیم آیتی هم در کتاب بررسی تاریخ عاشورا بازگشت اسرا را به کربلا انکار کرده است. (۱۶) همین طور آقای مطهری که متأثر از مرحوم آیتی است.

اما این جماعت یک مخالف جدی دارند که شهید قاضی طباطبائی است.

۵. شهید قاضی طباطبائی و اربعین

شهید محراب مرحوم حاج سید محمدعلی قاضی طباطبائی(ره)، کتاب مفصلی با نام «تحقیق در باره اولین اربعین حضرت سید الشهداء» در باره اربعین نوشت که اخیراً هم به شکل تازه و زیبایی چاپ شده است.

هدف ایشان از نگارش این اثر آن بود تا ثابت کند، آمدن اسرای از شام به کربلا در نخستین اربعین، بعید نیست. این کتاب که ضمن نهصد صفحه چاپ شده، مشتمل بر تحقیقات حاشیه‌ای فراوانی درباره کربلاست که بسیار مفید

و جالب است. اما به نظر می‌رسد در اثبات نکته مورد نظر با همه زحمتی که مؤلف محترم کشیده، چندان موفق نبوده است.

ایشان در باره این اشکال که امکان ندارد اسرا ظرف چهل روز از کربلا به کوفه، از آنجا به شام و سپس از شام به کربلا بازگشته باشند، هفده نمونه از مسافرت‌ها و مسیرها و زمان‌هایی که برای این راه در تاریخ آمده را به تفصیل نقل کرده‌اند. در این نمونه‌ها آمده است که مسیر کوفه تا شام و به عکس از یک هفته تا ده دوازده روز طی می‌شده و بنابر این، ممکن است که در یک چهل روز، چنین مسیر رفت و برگشتی طی شده باشد. اگر این سخن بیرونی هم درست باشد که سر امام حسین(علیه‌السلام) روز اول صفر وارد دمشق شده، می‌توان اظهار کرد که بیست روز بعد، اسرا می‌توانستند در کربلا باشند.

باید به اجمال گفت: بر فرض که طی این مسیر برای یک کاروان، در چنین زمان کوتاهی، با آن همه زن و بچه ممکن باشد، باید توجه داشت که آیا اصل این خبر در کتاب‌های معتبر تاریخ آمده است یا نه. تا آنجا که می‌دانیم، نقل این خبر در منابع تاریخی، از قرن هفتم به آن سوی تجاوز نمی‌کند. به علاوه، علمای بزرگ شیعه، مانند شیخ مفید و شیخ طوسی، نه تنها به آن اشاره نکرده‌اند، بلکه به عکس آن تصریح کرده و نوشته‌اند: روز اربعین روزی است که حرم امام حسین(علیه‌السلام) وارد مدینه شده یا از شام به سوی مدینه خارج شده است.

آنچه می‌ماند این است که نخستین زیارت امام حسین(علیه‌السلام) در نخستین اربعین . توسط جابر بن عبدالله انصاری صورت گرفته است و از آن پس انمه اطهار(علیهم‌السلام) که از هر فرصتی برای رواج زیارت امام حسین(علیه‌السلام) بهره می‌گرفتند. آن روز را که نخستین زیارت در آن انجام شده. به عنوان روزی که زیارت امام حسین(علیه‌السلام) در آن مستحب است. اعلام فرمودند.

متن زیارت اربعین هم از سوی امام صادق(علیه‌السلام) انشاء شده و با داشتن آن مضامین عالی، شیعیان را از زیارت آن حضرت در این روز برخوردار می‌کند.

اهمیت خواندن زیارت اربعین تا جایی است که از علائم شیعه دانسته شده است، درست آنگونه که بلند خواندن بسم الله در نماز و خواندن پنجاه و یک رکعت نماز در شبانه روز در روایات بیشماری، از علائم شیعه بودن عنوان شده است.

زیارت اربعین در «مصباح المتجهد» شیخ طوسی و نیز «تهذیب الاحکام» وی به نقل از صفوان بن مهران جمال آمده است. وی گفت که مولایم صادق(علیه‌السلام) فرمود: زیارت اربعین که باید وقت برآمدن روز خوانده شود چنین است... (۱۷) این زیارت، به جهاتی مشابه برخی از زیارات دیگر است، اما از آن روی که مشتمل بر برخی از تعابیر جالب در زمینه هدف امام حسین از این قیام است، دارای اهمیت ویژه می‌باشد. در بخشی از این زیارت درباره هدف امام حسین(علیه‌السلام) از این نهضت آمده است: «... و بذل مهجته فیک لیستنقذ عبادک من الجهالة و حیره الضلالة... و قد توازر علیه من غرته الدنيا و باع حظّه بالارذل اللدنی.»؛ خدایا، امام حسین(علیه‌السلام) همه چیزش را برای نجات بندگانت، از نابرداری و سرگشتگی و ضلالت در راه تو داده در حالی که مشتی فریب خورده که انسانیت خود را به دنیای پست فروخته‌اند بر ضد وی شوریده آن حضرت را به شهادت رساندند.

دو نکته کوتاه:

نخست آن که برخی از روایاتی که در باب زیارت امام حسین(علیه‌السلام) در کتاب کامل الزیارات ابن قولویه آمده، گریه چهل روزه آسمان و زمین و خورشید و ملائکه را بر امام حسین(علیه‌السلام) یادآور شده است. (۱۸)

دوم این که ابن طاوس یک اشکال تاریخی هم نسبت به اربعین بودن روز بیستم صفر مطرح کرده و آن این که اگر امام حسین(علیه‌السلام) روز دهم محرم به شهادت رسیده باشد، اربعین آن حضرت نوزدهم صفر می‌شود نه بیستم. در پاسخ گفته شده است، به احتمالی ماه محرمی که در دهم آن امام

حسین(علیه السلام) به شهادت رسیده، بیست و نه روز بوده است. اگر ماه کامل بوده، باید گفت که روز شهادت را به شمارش نیاورده‌اند.(۱۹)

پی نوشت ها:

- 1- مجموعه ورام، ص ۳۵.
- 2- مستدرک وسائل، ج ۹، ص ۳۲۹.
- 3- الاحتجاج، ص ۸۴.
- 4- بحارالانوار، ج ۵۳، ص ۲۰۰.
- 5- مستدرک وسائل، ج ۵، ص ۲۱۷.
- 6- مصباح المتعبد، ص ۷۸۷.
- 7- نزهة الزاهد، ص ۲۴۱.
- 8- الفتوح ابن اعثم، تصحیح مجد طباطبائی، ص ۹۱۶.
- 9- لؤلؤ و مرجان، ص ۱۵۴.
- 10- بحارالانوار، ج ۱۰۱، ص ۳۳۴ - ۳۳۵.
- 11- نفس المهموم ترجمه شعرانی، ص ۲۶۹.
- 12- آثارالباقیه، ص ۴۲۲.
- 13- لؤلؤ و مرجان، ص ۱۵۲.
- 14- اقبال الاعمال، ج ۳، ص ۱۰۱.
- 15- منتهی الامال، ج ۱، صص ۸۱۷ - ۸۱۸.
- 16- بررسی تاریخ عاشورا، صص ۱۴۸ - ۱۴۹.
- 17- مصباح المتعبد، ص ۷۸۸، تهذیب الاحکام، ج ۶، ص ۱۱۳، اقبال الاعمال، ج ۳، ص ۱۰۱، مزار شهدی، ص ۵۱۴ (تحقیق قیومی)، مزار شهید اول (تحقیق مدرسه الامام المهدی، قم ۱۴۱۰، ص ۱۸۵ - ۱۸۶.
- 18- اربعین شهید قاضی، ص ۳۸۶.
- 19- بحارالانوار، ج ۹۸، ص ۳۳۵.